

ZAKON O SPREMEMBAH IN DOPOLNITVAH ZAKONA O OSNOVNI ŠOLI

I. UVOD

1. CILJI, NAČELA IN POGLAVITNE REŠITVE PREDLOGA ZAKONA

1.1. Cilji zakona

Bistveni cilji zakona so dvigniti raven in kakovost vzgoje in izobraževanja v Sloveniji z zavedanjem, da mora sodobni vzgojno izobraževalni proces ob upoštevanju razvojnih značilnosti otrok, učencev in dijakov zagotavljati podporo celostnemu intelektualnemu, čustvenemu, moralnemu, socialnemu in telesnemu razvoju ter jih opolnomočiti, da bodo pripravljeni in motivirani za vseživljenjsko izobraževanje in učenje, za participacijo v demokratični družbi ter hkrati znali poskrbeti za razvoj življenjske odpornosti in prožnosti.

- **Nacionalno preverjanje znanja**

Cilj umestitve NPZ za tretješolce je spremljanje dosežkov tudi v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju kot pomembno izhodišče za nadaljnje načrtovanje aktivnosti za učenca, učitelja, starše in sistem. Predlog zakona odpira tudi možnost upoštevanja dosežkov pri nacionalnem preverjanju znanja kot eno izmed meril za izbiro kandidatov v primeru omejitve vpisa v programih srednješolskega izobraževanja. Z vidika pravičnosti je treba izpostaviti pomen analize dosežkov pri učencih, pri katerih dosežek na zunanjem preverjanju znanja, pomembno odstopa od šolskih ocen učenca. Z določitvijo spremembe vpisnih pogojev ob omejitvi vpisa tako, da bi bili poleg učnega uspeha v določenem, strokovno utemeljenem deležu upoštevani tudi dosežki NPZ v 9. razredu iz učnega jezika (slovenščine, italijanščine oziroma madžarščine) in matematike bi selekcijski mehanizem lahko izboljšali.

- **Nov koncept razširjenega programa osnovne šole**

Predlog sprememb zakona predvideva nov koncept razširjenega programa, v okviru katerega šola razvija spodbudno in varno učno okolje, kjer je več prostora za medsebojno sodelovanje med učenkami in učenci, več možnosti za udejanjanje načela enakih možnosti in upoštevanja potreb ter interesov učencev. Omenjene dejavnosti imajo pomembno vlogo pri zagotavljanju optimalnega učnega okolja za učenke in učence, ki se iz različnih razlogov srečujejo z večjimi izzivi pri opismenjevanju in usvajanju znanja. Prav tako je razširjen program s ponudbo najrazličnejših dejavnosti, prostor, kjer lahko učenke in učenci razvijajo svoje interese, talente, potencialne nadarjenosti in nadarjenosti.

- **Uvedba dveh tujih jezikov v obveznem programu**

Predlog sprememb zakona predvideva tudi začetek rednega poučevanja drugega tujega jezika v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju (7. do 9. razred) in začetek poučevanja tujega jezika v 1. razredu. Ponudba možnosti učenja tujega jezika v razširjenem programu sledi Priporočilom Sveta Evrope o celostnem pristopu k poučevanju in učenju jezikov, ki članice Evropske unije pozivajo k izboljšanju jezikovnih kompetenc posameznika ter Priporočilom Sveta Evrope o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje. Tako bomo skozi vzgojno-izobraževalni proces vzgajali in spodbujali večjezičnost.

- **Izobraževanje učencev na domu**

Predlog sprememb in dopolnitev zakona predvideva predvsem izenačitev učencev, ki se izobražujejo na domu, z učenci, ki se izobražujejo v šoli, s čimer za glavni cilj postavlja pridobitev enakovrednega izobrazbenega standarda učencem, ki se izobražujejo na domu.

- **Prilagajanje šolskih obveznosti**

Predlog predvideva uskladitev Zakona o osnovni šoli z določili Zakona o športu. Šola ne bo več pristojna za podeljevanje statusa, ker je to z Zakonom o športu določeno drugače. Ima pa šola skupaj s starši obveznost, da učencu, ki dosegla vidnejše dosežke na tekmovanjih prilagodi šolske obveznosti. Področja udejstvovanja učencev na kulturno umetniškem področju ni regulirano s posebnim zakonom. Šola spremlja aktivnosti učencev na tem področju z informacijami starši. Ob njihovem sodelovanju šola učencu prilagaja njegove obveznosti do šolskega dela.

1.2. Načela

Predlog zakona upošteva predvsem naslednja načela:

- Načelo odprtosti, fleksibilnosti in izbirnosti
- Načelo avtonomije in odgovornosti
- Načelo povezovanja, sodelovanja in timskega dela
- Načelo enakih možnosti ter upoštevanja potreb in interesov učencev
- Načelo formativnega spremljanja in spodbujanja samoregulacije
- Načelo spodbujanja ustvarjalnosti in inovativnosti
- Načelo stalnega strokovnega izobraževanja in usposabljanja
- Načelo zagotavljanja največje koristi učencev,
- Načelo celovitosti in kompleksnosti vzgoje in izobraževanja
- Načelo interdisciplinarnosti

- Načelo ohranjanja ravnotežja med različnimi področji telesnega in duševnega razvoja učenca
- Načelo prehodnosti in povezanosti med programi
- Načelo preprečevanja diskriminacije.

1.3. Poglavitne rešitve

1.3.1. Nacionalno preverjanje znanja

umestitev nacionalnega preverjanja znanja za tretješolce;

- umestitev možnosti upoštevanja dosežkov pri nacionalnem preverjanju znanja kot eno izmed meril za izbiro kandidatov v primeru omejitve vpisa v programih srednješolskega izobraževanja;
- učenci šestega in devetega razreda v prilagojenem izobraževalnem programu z nižjim izobrazbenim standardom programa NPZ opravljajo obvezno;
- učenci priseljenci, katerih materin jezik ni slovenski, opravljajo NPZ na šoli, v katero so vključeni, prostovoljno tudi drugo leto šolanja v RS Sloveniji;
- vključitev predmeta slovenščina kot drugi jezik in italijanščina kot drugi jezik na narodno mešanem območju slovenske Istre v seznam predmetov za določitev tretjega predmeta na nacionalnem preverjanju znanja;
- dosežki učenca in državna povprečja pri nacionalnem preverjanju znanja se v obliki odstotnih točk v 3. in 6. razredu zapišejo v obvestilo o dosežkih pri nacionalnem preverjanju znanja, v 9. razredu pa v zaključno spričevalo osnovne šole;
- dodan in poudarjen je namen nacionalnega preverjanja znanja - podatki in analize o dosežkih nacionalnega preverjanja znanja so namenjeni učencem, staršem, učiteljem, šolam in sistemu na nacionalni ravni, uporabljajo pa se za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti, pravičnosti v vzgoji in izobraževanju in za sprejemanje odločitev o razvoju vzgojno-izobraževalnega sistema,
- dodana je možnost vpogleda v preizkuse znanja iz nacionalnega preverjanja znanj in zahteva za ponovno vrednotenje posameznih nalog,
- 97.člen novele zakona določa, da Državni izpitni center na zahtevo ministra, pristojnega za izobraževanje, ministrstvu posreduje anonimizirane podatke in anonimizirane analize podatkov iz evidence učencev iz desetega odstavka 95. člena tega zakona z razkrito identiteto šol;
- dodana je globa za prekrške zaradi nedovoljene uporabe podatkov nacionalnega preverjanja znanja.

1.3.2. Nov koncept razširjenega programa

- s predlogom spremembe zakona se črtajo dosednji elementi razširjenega programa (podaljšano bivanje, dopolnilni, dodatni pouk, individualna in skupinska učna pomoč ter

neobvezni izbirni predmeti). Te elemente v predlogu zakona nadomeščajo tri vsebinska področja:

- A - gibanje in zdravje za dobro telesno in duševno počutje,
 - B - kulturna in tradicija
 - C – vsebine iz življenja in dela osnovne šole
- zaradi novega pristopa opredelitve razširjenega programa je nujna uskladitev členov, ki so se nanašali na posamezne elemente razširjenega programa;
 - ker po predlogu koncepta razširjenega programa dopolnilni pouk ni več namenjen zgolj učencem z učnimi težavami, predlog novele ZOsn predvideva vključitev dopolnilnega pouka v obvezni program osnovne šole, saj je le-ta opredeljen kot bistveni korak (znotraj 5 korakov) v sklopu postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami in v sklopu napredovanja učenca z učnimi težavami. Vključitev učenca z učnimi težavami v dopolnilni pouk ima tudi učinek na napredovanje učenca v naslednji razred.

1.3.3. Uvedba dveh tujih jezikov v obveznem programu

- prvi tuji jezik (angleščina ali nemščina) se kot obvezni predmet uvede v 1. razred osnovne šole, drugi tuji jezik kot obvezni predmet pa se uvede v 7., 8. in 9. razred osnovne šole;
- zaradi uvedbe drugega tujega jezika kot obveznega predmeta v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju se tedenska obveznost učencev v tem obdobju poveča za eno uro.

1.3.4. Izobraževanje učencev na domu

- sprememba pri obsegu predmetov, iz katerih se ocenjuje znanje učencev, ki se izobražujejo na domu, s čimer se učencem, ki se izobražujejo na domu, zagotavlja enakovredni izobrazbeni standard ter se jih izenači z učenci, ki se izobražujejo v šoli;
- poudarjena dolžnost in odgovornost staršev pri izbiri izobraževanja na domu,
- določene so tudi obveznosti šole, posredno pa pravice učenca;
- uveljavlja se sprememba pri uveljavljanju pravice do izobraževanja na domu glede roka obveščanja šole, s čimer bi imela tudi šola dovolj časa za organizacijsko-kadrovske priprave;
- med šolskim letom pravice do izobraževanja na domu ni možno uveljavljati;
- uvaja se možnost prekinitve izobraževanja med šolskim letom;
- omejitev pravice do izobraževanja na domu v primeru neuspešnosti.

2. PRIKAZ UREDITVE V DRUGIH PRAVNIH SISTEMIH IN PRILAGOJENOSTI PREDLAGANE UREDITVE PRAVU EVROPSKE UNIJE

Predlog zakona ni v nasprotju s pravnim redom Evropske unije in nima povezave s predpisi Evropske unije ali mednarodnimi sporazumi.

Na osnovi primerjalnih študij, ki jih izdeluje mreža za izmenjavo podatkov na področju vzgoje in izobraževanja na ravni EU – Eurydice povzemamo naslednje:

• Nacionalno preverjanje znanja

Nacionalno preverjanje znanja je po Evropi čedalje pomembnejše sredstvo za merjenje in spremljanje kakovosti v izobraževanju ter sestavni del evropskih izobraževalnih sistemov (Publikacija Nacionalno preverjanje znanja učencev v Evropi: namen, organiziranje in uporaba rezultatov, 2009)¹.

V Evropi je zelo malo držav, ki v osnovnih šolah nimajo določene oblike standardiziranega nacionalnega preverjanja znanja (European Commission/EACEA/Eurydice, 2012, str. 27²; EACEA /Eurydice, 2009, str. 25). Poleg povratne informacije za učence in starše se rezultati uporabljajo tudi za spremljanje izobraževalnega sistema v državi. V približno polovici od 35 držav v Evropi je glavni namen preverjanja podelitev spričeval oziroma dosežki tako ali drugače vplivajo na učenčevo nadaljnje izobraževanje. V skoraj polovici držav članic OECD in partnerskih državah se osnovna šola oz. nižja srednja šola (ISCED 2) zaključi s centraliziranim zunanjim izpitom (OECD 2013³, str. 413-414). Sekundarne raziskave, opravljene na rezultatih PISE, kažejo, da imajo učenci v državah s sistemom zunanjih izpitov na osnovi kurikula ob koncu šolanja boljše znanje kakor v državah z internimi zaključki (OECD, 2010: 27)⁴.

Število šolskih let, v katerih se organizirajo nacionalni preizkusi, je po državah zelo različno, ne glede na to, ali se v obravnavanem letu preverja vsak učenec. Na Danskem, Malti in v Združenem kraljestvu (na Škotskem) so razvili nacionalno preverjanje skoraj za vsako leto obveznega izobraževanja. Med države, v katerih je nacionalno preverjanje zelo razširjeno, s sedmimi oziroma šestimi preizkusi spadata tudi Združeno kraljestvo (Anglija) in Francija. V nasprotju s tem pa v več državah preizkusi potekajo dosti bolj poredko. Države s samo enim preizkusom med izobraževanjem na ravneh ISCED 1 in 2 so Belgija (flamska skupnost), Nemčija, Španija, Ciper, Nizozemska, Slovaška in Združeno kraljestvo (Severna Irska). V teh primerih so preizkusi navadno organizirani ob koncu primarnega ali nižjega sekundarnega izobraževanja. Večina preostalih evropskih držav med celotnim obveznim

¹ https://www.eurydice.si/publikacije/Nacionalno-preverjanje-znanja-u%C4%8Dencev-v-Evropi%20_namen.-organiziranje-in-uporaba-rezultatov-SI.pdf?_t=1569928763

² https://ddooss.org/informes/School_in_Europe.pdf

³ <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264201156-en.pdf?expires=1677073256&id=id&accname=quest&checksum=DE819EB69CC1993D6CA1A27454F9B0B5>

⁴ https://www.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2009-results-what-makes-a-school-successful_9789264091559-en

izobraževanjem organizira nacionalne preizkuse v dveh ali treh določenih šolskih letih. Ta model je torej v Evropi prevladujoč.

Študija z naslovom Nacionalno preverjanje znanja učencev v Evropi: namen, organiziranje in uporaba rezultatov iz leta 2009, ki jo je opravilo omrežje Eurydice, povzema nacionalno preverjanje znanja v državah članicah, ki jih le te uporabljajo za sumativne in formativne namene. Države poročajo o uporabi nacionalnega preverjanja znanja v povezavi z izobraževalno potjo posameznih učencev (npr. za podelitev spričeval, usmerjanje ali pomoč pri učenju) in zbirnih rezultatih za skupine učencev, ki se uporabljajo pri evalviranju šol, učiteljev in lokalnih oblasti ali spremljanju izobraževalnega sistema kot celote. V 16 državah ali pokrajinah so izidi nacionalnih preizkusov znanja za učence odločilnega pomena, saj vplivajo na njihovo nadaljnjo izobraževalno pot. Izmed teh držav je Malta edina, v kateri morajo učenci (na ravneh ISCED 1 in 2) za napredovanje v višji letnik opraviti več preizkusov. Od petega razreda primarnega izobraževanja naprej jih morajo opravljati vsako leto. Je tudi edina država, v kateri je določeno, da morajo šole uspeh pri nacionalnih preizkusih uporabiti za to, da v petem in šestem razredu primarnega izobraževanja učence po njihovih zmožnostih razvrstijo v različne skupine. Na Poljskem, v Luksemburgu, na Nizozemskem Združeno kraljestvo (Severna Irska) in v Romuniji se uspeh pri nacionalnih preizkusih uporablja tudi pri usmerjanju v različne oblike nadaljnjega izobraževanja. To je do leta 2007/08 veljalo tudi za Islandijo. Na Poljskem uspeh pri nacionalnih izpitih ob koncu nižjega sekundarnega izobraževanja pomeni 50 odstotkov točk, potrebnih za vpis v različne vrste višjega sekundarnega izobraževanja. Slab uspeh večkrat vodi le v kratko poklicno izobraževanje. Sklepati je mogoče, da so približno v polovici držav nacionalni preizkusi znanja za učence zelo pomembni, saj se dosežen uspeh uporablja pri določanju njihove izobraževalne poti. Opaziti pa je mogoče tudi, da se njihov pomen po državah razlikuje. Razviden je iz pogostosti preizkusov na ravneh ISCED 1 in 2, tega, ali je uspeh pri preizkusu edino merilo za odločitev o nadaljnjem izobraževanju ali je skupaj z uspehom pri delu v razredu ali internih izpitih le eno izmed meril, ter tega, ali je uspešno opravljen preizkus pogoj za nadaljevanje izobraževanja na naslednji stopnji oziroma pogoj za posamezno vrsto nadaljnjega izobraževanja.

- **Nov koncept razširjenega programa**

Primerjalno analizo z nekaterimi dostopnimi kurikuli razširjenega programa držav EU, je opravil zavod RS za šolstvo (gradivo Strokovna izhodišča za uvedbo obveznega prvega tujega jezika v 1. razred in obveznega drugega tujega jezika v 7. razred ter prenovo razširjenega programa osnovne šole, januar 2023).

Pri analizi je bilo upoštevanih več naslednjih kriterijev:

- **Države Evropske unije in dostopnost virov**

Glede na dostopne vire (pretežno spletne – elektronske zapise) ugotavljamo, da je zelo različno poimenovanje programa, ki ga ob obveznem programu osnovne šole izvajajo različne države: *Extra Curricular Activities*, *School Clubs and activities*, *Out of school activities*, *Before and After School Activities*. Kljub raznolikemu razumevanju namena zunajšolskih dejavnosti je iz pregledanih dokumentov mogoče razbrati, da gre za načrtno in sistematično uvajanje dnevno organiziranih dejavnosti za učence po končanem obveznem programu izobraževanja. Raziskovalci navajajo ugotovitve, da sistematično vodene zunajšolske dejavnosti, ki niso sestavni del obveznega programa, predvsem pa se dosežki učencev v teh dejavnostih ne vrednotijo, pomembno vplivajo na kasnejši otrokov intelektualni, socialni in psihični razvoj (Fischer, Radisch in Schüpbach, 2014). Izbrali smo vzorec držav, v katerih razširjeni program podpira cilje obveznega programa kot tak je sistemsko uveden in ni obvezen za vse učence.

➤ Učenčevi dosežki v mednarodnih primerjalnih študijah

Pregledali smo umeščenost/organizacijo zunajšolskih dejavnosti v šolah držav, kjer so učenci v mednarodnih primerjalnih študijah dosegli visoke učne dosežke. Poleg tega nas je zanimal položaj zunajšolskih dejavnosti v šolah držav, ki so vodilne v uvajanju učnega procesa obveznega programa po sodobnejših teorijah učenja (poudarek na razvoju učenčevega ustvarjalnega mišljenja, ustvarjalnosti nasploh, samoiniciativnosti in možnosti izbire, prevzemanja odgovornosti za lastno učenje ter varnosti).

➤ Sosednje države

Hrvaška

Hrvaško smo kot sosednjo državo izbrali zato, ker je v predlogu prenovljenega kurikula hrvaške osnovne šole jasno opredeljen razširjeni program in temelji na sodobnih mednarodnih konceptih učenja in poučevanja. Vsebuje jasno razmejitev med obveznim in razširjenim programom. Nacionalni kurikulum namenja posebno pozornost znanju, solidarnosti, identiteti in odgovornosti. Poleg navedenih štirih področij so dodatno izpostavljeni tudi integriteta, spoštovanje, zdravje in podjetnost.

Njihov nacionalni osnovnošolski kurikulum izhaja iz ključnih kompetenc, razvrščenih v tri sklope:

- *oblike mišljenja*, ki obsega strategije reševanja problemov, odločanje, metakognicijo, kritično mišljenje ter kreativnost in inovativnost;
- *osebni in socialni razvoj*, ki obsega skrb zase, skrb za izobraževanje in profesionalni razvoj, povezovanje z drugimi, razvoj aktivnega državljanstva;
- *oblike dela in uporaba orodja*, ki združuje komunikacijske spretnosti, sodelovanje, informacijsko in digitalno pismenost.

Diferenciacija pouka in izbirni predmeti so značilnost prilagoditev različnim učenčevim potrebam v učnem procesu obveznega osnovnega in razširjenega programa. Poleg tega uvajajo fakultativno poučevanje posameznih predmetov, module, izvajanje dodatnih in/ali dopolnilnih ur izobraževanja, projekte, ekskurzije, izlete, obšolske dejavnosti, podjetniške krožke, dejavnosti za delo z nadarjenimi, podaljšano bivanje. V razširjeni program se učenke in učenci vključujejo prostovoljno. Pri dodatnem pouku ter pri skupinski pomoči imajo tudi na Hrvaškem za učenke in učence s posebnimi potrebami in z nadarjenimi v razširjenem programu posebej usmerjeno delo.

➤ Druge države Evropske unije

Finska

Razširjeni program se izvaja izven urnika osnovnega pouka, vendar dejavnosti podpirajo nacionalne cilje vzgoje in izobraževanja ter poučevanja in sledijo globalni kurikularni usmeritvi. So del neobveznega programa in pomembno vplivajo na bogatenje šolske kulture. So v podporo otrokovemu vsestranskemu razvoju. Glavni cilj dejavnosti razširjenega programa je zadovoljevanje učenčevih potreb na temelju izkustvenega učenja, sodelovanja, doseganja uspehov in doživljanja zadovoljstva ob tem. Učenci in učenke sodelujejo pri načrtovanju teh aktivnosti, s tem vključujejo starše kot partnerje šole in se posredno vključujejo v širši šolski okoliš. Dejavnosti pred obveznim programom in po njem temeljijo na vrednotah finske osnovne šole in zajemajo človekove pravice, enakost, demokratičnost, ohranjanje naravne raznolikosti in okolja ter sprejemanje multikulturalizma. Tako kot v obveznem delu programa so učitelji tudi v razširjenem programu zavezani k spodbujanju odgovornosti učenk in učencev, občutka za skupnost ter spoštovanja pravic in svobode posameznika. Temeljni namen dejavnosti razširjenega programa je podpirati učenčev čustveni, socialni in etični razvoj, spodbujati socialno vključenost in enakost ter družinam in šolam pomagati pri opravljanju vzgojno-izobraževalnih nalog. Glavne naloge razširjenega programa so usmerjanje učenk in učencev v prostočasne dejavnosti, podpora učenčevemu zdravemu razvoju, podpora učenju, zgodnja intervencija (zgodnje odkrivanje učnih težav in primanjkljajev), socialno opolnomočenje. Dejavnosti razširjenega programa so razporejene v naslednja področja: Fizična vadba in aktivnosti zunaj šolskih prostorov, Etični razvoj in enakost, Igra in interakcija, Obroki in počitek, Kultura in tradicija, Ročne spretnosti in veščine, Vizualno, glasbeno, telesno, jezikovno izražanje, Veščine medijske pismenosti, Različna področja znanja in veščin, Opravila dnevne rutine; okolje in trajnostno naravnan življenjski slog (National framework for before- and after-school activities in basic education, 2011).

Škotska

Že sam naslov programa »*Curriculum for excellence through outdoor learning*« (National framework for before- and after-school activities in basic education, 2011) izraža vizijo razširjenega programa na Škotskem, katerega cilj je spodbujanje razvoja učenk in učencev v smeri uspešnih, samozavestnih, učinkovitih in odgovornih državljanov. To je eden izmed osrednjih ciljev, navedenih v nacionalnem

dokumentu, in narekuje tesno povezanost z lokalno samoupravo. V okviru programa želijo, da bi učenci razvijali vrednostni sistem – biti: pametnejši, zdrav, varnejši in močnejši, skrbeti za zeleno okolje, biti (duhovno) bogatejši in bolj pošten. Podobno kot na Finskem tudi Škotska uresničuje cilje osnovnošolskega programa znotraj razširjenega programa. Škotski nacionalni program izraziteje vzpostavlja sodelovanje s širšim družbenim okoljem.

Estonija

V estonskem kurikulumu je, tako kot v škotskem in finskem, temeljni namen in cilj razširjenega programa spodbujati razvoj potencialov posameznika in skrb za razvoj občutka odgovornosti, pri čemer tako kot škotski kurikulum izrazito poudarja pomen širšega učnega okolja, v katerem se izvaja razširjeni program. Učno okolje naj bi bilo čim bolj avtentično, s tipičnimi značilnostmi realnega lokalnega okolja. S tem naj bi učenke in učenci imeli možnost uživanja in razvijanja spoštovanja multikulturalnosti, strpnosti, pozitivnega odnosa do drugačnih.

• Uvedba dveh tujih jezikov v obveznem programu

Poročilo Key Data on Teaching Languages at School in Europe – 2017 Edition (Eurydice, 2017)⁵ navaja, da se v večini držav začnejo učenci učiti prvi tuji jezik kot obvezni predmet med šestim in sedmim letom starosti, v najnižjih razredih osnovne šole. V manjšini, a še vedno veliki skupini držav se začnejo učiti jezikov pri osmih ali devetih letih starosti. Samo v treh sistemih vzgoje in izobraževanja je učenje jezikov obvezno že v predšolskem izobraževanju: Poljska in Ciper (ki sta pred kratkim sprejela reforme za znižanje začetne starosti obveznega učenja tujega jezika) in Belgija (nemško govoreča skupnost). V Belgiji (francoska skupnost), Nemčiji, Španiji in Švici začetna starost ni povsem enaka v vseh regijah in upravnih enotah. Šole na Švedskem, v Estoniji in na Finskem lahko do neke mere same odločijo, kdaj postane učenje prvega tujega jezika obvezno za vse učence. Poročilo navaja, da se večina učencev uči drugi tuji jezik na ravni nižjega sekundarnega izobraževanja. Na ravni EU, se je leta 2014 59,7 odstotka vseh učencev v nižjem sekundarnem izobraževanju učilo vsaj dva tuja jezika. To je velik porast glede na leto 2005, ko je ta delež znašal 46,7 odstotka vseh učencev. To odraža spremembe politik v številnih državah, namenjene znižanju starosti za začetek učenja drugega tujega jezika kot obveznega predmeta; s tem se je povečal delež učencev, ki se učijo dva tuja jezika. Iz omenjene študije je razvidno, da je bilo učenje obveznega drugega tujega jezika, z začetkom v starosti med 7 in 13 let, obvezno v 16 državah Evropske unije (Belgija, Danska, Estonija, Grčija, Italija, Francija, Ciper, Litva, Latvija, Luksemburg, Malta, Poljska, Portugalska, Romunija, Finska, Nizozemska). Slovenija se je uvrstila med štiri države (poleg Hrvaške, Belgije –francoska skupnost in

⁵ <https://www.eurydice.si/publikacije/Pomembni-podatki-o-pou%C4%8Devanju-jezikov-v-%C5%A1oli-v-Evropi-2017-SL-HI.pdf? t=1554833902>

Španije), kjer nacionalni izobraževalni programi sicer dajejo priložnost vsem učencem učenja dveh ali več tujih jezikov že v osnovni šoli, učenje drugega tujega jezika pa ni obvezno.

- **Izobraževanje na domu**

Iz gradiva Zavoda RS za šolstvo, Strokovne podlage za sistemske rešitve izobraževanja učencev na domu (september 2022), izhaja, da tudi v drugih evropskih državah obstaja možen način šolanja podobno, kot je v našem šolskem sistemu dopustno izobraževanje na domu. Večina evropskih izobraževalnih sistemov ima urejeno obvezno izobraževanje, ki traja 9 do 10 let in se zaključi najkasneje do 16 leta otrokove starosti. Kot v Sloveniji, tudi v drugih evropskih državah obstaja možen način šolanja, pri katerem so učenci vpisani v formalne oblike šolanja, obstajajo oblike šolanja, ki dopuščajo fizično neobiskovanje šole, podobno kot je v našem šolskem sistemu dopustno izobraževanje na domu.

Na podlagi vira Politika izobraževanja na domu v Evropi (EACEA. 2018)⁶ je povzeto naslednje:

- v Bosni in Hercegovini in Makedoniji izobraževanje na domu ni dovoljeno;
- v 15 evropskih državah je možnost izobraževanja na domu pogojena s soglasjem oz. dovoljenjem pristojnih institucij na državni, regionalni ravni (Belgija – vsi kantoni, Bolgarija, Nemčija, Irska, Španija, Hrvaška, Ciper, Avstrija, Romunija, Albanija, Švica, Lihtenštajn in Turčija). Starši morajo obrazloženo vlogo v soglasje pred začetkom šolskega leta nasloviti na pristojno ministrstvo, pristojno agencijo ali pa izda odločbo zdravniška stroka na podlagi priporočil in dokazil zdravstvene stroke;
- v 18 evropskih državah je možnost izobraževanja na domu pogojena s soglasjem ali dovoljenjem lokalnih oblasti ali šole (Češka, Danska, Estonija, Grčija, Italija, Litva, Latvija, Luksemburg, Madžarska, Malta, Poljska, Portugalska, Slovaška, Finska, Švedska, Islandija Črna gora in Norveška). Starši vlogo naslovijo na šolo, na območju, kjer se učenec šola, lahko pa tudi na lokalne oblasti. V imenu šole soglasje ali dovoljenje izda ravnatelj, lahko pa o vlogi odloča tudi svet šole;
- v 15 evropskih državah je potrebna formalna pedagoška izobrazba za vse, ki bodo prevzeli odgovornost izobraževanja otroka (Nemčija, Grčija, Španija, Hrvaška, Ciper, Litva, Malta, Romunija, Slovaška, Albanija, Švica, Islandija, Lihtenštajn, Črna gora, in Turčija). Največkrat vlogo vzgojitelja in učitelja prevzamejo starši, ponekod pa to nalogo lahko prevzamejo drugi. Pristojne institucije preverijo usposobljenost staršev ali skrbnikov oz. se morajo le ti o tem izreči in z dokazili svojo usposobljenost potrditi;
- v 3 evropskih državah je potrebna minimalna stopnja izobrazbe, ki je še dopustna, da otrok lahko izbere možnost izobraževanja na domu (Češka, Italija, Norveška). Starši v teh državah morajo podati izjavo, da imajo osnovne potrebne kompetence za izobraževanje otrok na domu;

⁶ https://www.eurydice.si/publikacije/Home-Education-Policies-in-Europe-EN.pdf?_t=1554836690

- v skoraj vseh evropskih državah spremljajo učence, ki se šolajo na domu in na različne načine nadzorujejo in spremljajo njihovo izobraževanje. Države, v katerih šolanje na domu poteka brez spremljav napredka, so le Nizozemska, države Združenega kraljestva in Makedonija. Načini spremljanja se bistveno razlikujejo od države do države. Veliko držav ima spremljanje urejeno preko lokalnih oblasti, ki nadzorujejo ustreznost izobraževanja, predvsem pa pogoje, ki jih starši nudijo otrokom, vse z namenom varnosti in dobrobiti otrok. Večina držav ima spremljanje urejeno s šolo, v kateri je vpisan učenec. Določnejših podatkov kako poteka spremljanje, analiza ni zajela, predvideva pa se, da je spremljava odvisna od vzroka odločitve za izobraževanje na domu. V večini držav so to zdravstveni razlogi ali razlogi daljših odsotnosti zaradi družinskih potovanj. Starši se ob začetku šolanju seznanijo z učnimi načrti, po potrebi se sestavi tudi individualni učni načrt za učenca. Kadar je vzrok šolanja na domu zdravstvene narave, se v potek spremljanja vključi zdravstvena stroka, ki bdi nad otrokom in mu po potrebi nudi vso pomoč in podporo, hkrati pa je povezovalni člen med šolo in družino. Kadar vzrok izobraževanja na domu ni zdravstvene narave, spremljava otrokovega napredka poteka v manjšem obsegu in se fokusira na zaključek šolskega leta, ko na podlagi različnih preverjanj, testov in izpitov otroci izkažejo potrebno znanje, ki omogoča nadaljevanje šolanja. Če pridobljeno znanje in spretnosti ne dosegajo minimalnih predpisanih standardov, je v večini držav obvezna ponovna vključitev v obvezno šolanje s prisotnostjo v šoli. V večini držav se preverjanje opravi ob koncu šolskega leta, nekaj držav pa spremlja in preverja napredek otroka tudi med šolskim letom;

- v 26 evropskih državah se ob zaključku šolskega leta preverja dosežen nivo standarda znanja, ki ga je učenec dosegel v času izobraževanja na domu. Ne preverjajo ga na Danskem, Irskem, Litvi, Luksemburgu, Nizozemskem, Finskem, Švedskem, Združenem kraljestvu, Švici, Lihtenštajnu, Norveškem, Srbiji in Turčiji. To najbrž ne pomeni, da so učenci prepuščeni samim sebi, predvidevamo, da imajo sistem preverjanja urejen na drugačen način in da izpitni način ni edini način, da učenci izkažejo dosežen standard znanja.

Preverjanje znanja in izpite v večini držav, kjer je izpitni način predpisan, učenci opravijo na šoli, v nekaterih državah to področje urejajo lokalne skupnosti, ponekod tudi agencije. Učenci, ki izpit opravijo uspešno, imajo možnost nadaljevanja izobraževanja na domu. Učenci, ki minimalnega standarda znanja ne dosežejo, se morajo vrniti v osnovno šolo in pouk nadaljevati v prostorih šole.

Glede preverjanja in ocenjevanja znanja je iz gradiva Home Education Policies in Europe: Primary and Lower Secondary Education, Eurydice Report, October 2018, razvidno, iz kakšnega obsega se preverja in ocenjuje znanje učencev, ki se izobražujejo na domu. V nadaljevanju so opisi po posameznih državah, pri katerih je bilo mogoče to informacijo pridobiti.

V Bolgariji obliko pouka izbere učenec v skladu z Zakonom o predšolski vzgoji in izobraževanju (razglašeno, državni list št. 79/13.10.2015, v veljavi 1.08.2016).

Oblika pouka po meri je lahko ponujena:

- učenec obvezne šole glede na razred, ki se iz zdravstvenih razlogov, kar potrjuje zdravniški dokument, ki ga izda ustrezna zdravniška strokovna komisija v skladu z Zakonom o zdravju, ne morejo udeležiti dnevne oblike pouka;
- učenec obvezne šole glede na razred na zahtevo učenca ali starša;
- učenec izjemnega talenta;
- osebam, starim 16 let ali več.

V izobraževalnem okviru Bolgarije ni zahtev za formalne kvalifikacije za poučevanje za tiste, ki izobraževanje izvajajo. Tudi ni zahtev za minimalno stopnjo izobrazbe za izvajalce izobraževanja na domu. Oblika pouka po meri vključuje samostojni študij in izpite, ki dajo letno oceno iz ustreznega predmeta glede na šolski učni načrt. Učenci, ki se na zahtevo staršev vključijo v obliko izobraževanja po meri in ne dosežejo kompetenc, zahtevanih za ustrezen razred, nadaljujejo izobraževanje v drugi obliki pouka.

V Estoniji se izobraževanje na domu lahko izvaja na zahtevo staršev ali iz zdravstvenih razlogov. Izobraževanje na domu iz zdravstvenih razlogov izvaja šola na zahtevo staršev in na priporočilo zunanje svetovalne skupine. Odločitev o izvajanju izobraževanja na domu sprejme direktor. Zunanja svetovalna skupina lahko priporoči izobraževanje na domu za največ tri leta, nato pa se pregleda potreba po podaljšanju izobraževanja na domu. Šola skupaj s starši za učenca pripravi individualni učni načrt na podlagi šolskega kurikula. Učenec bo imel posvetovanja vsaj 8 ur na teden. Ocenjevanje učenca, ki se izobražuje na domu iz zdravstvenih razlogov, je določeno v individualnem učnem načrtu. Učenje, ki se izvaja izven šole na zahtevo staršev, je organizirano in financirano s strani staršev, ki so odgovorni tudi za učne rezultate. Odločitev o izvajanju izobraževanja na domu sprejme šolski svet. Za tiste, ki poučujejo ni minimalnih zahtev. Šola skupaj z osebo, ki izvaja pouk, za učenca pripravi individualni učni načrt na podlagi šolskega kurikula. Ocenjevanje učenca, ki se izobražuje na domu na zahtevo staršev, je določeno v individualnem učnem načrtu. Šola ocenjuje dosežke učnih rezultatov iz individualnega učnega načrta vsaj enkrat v semestru. Šola ima pravico do prekinitve odločitve o izobraževanju na domu z odločitvijo učiteljskega sveta, če ocenjevanje učnih rezultatov razkriva, da učenec ni dosegel učnih rezultatov v skladu z individualnim učnim načrtom.

Na Poljskem Zakon o šolskem izobraževanju z dne 14. decembra 2016 (člen 37) določa, da se lahko za otroke izvaja obvezno izobraževanje izven šole, npr. doma, kjer jih poučujejo starši. Ta dogovor mora biti uradno potrjen s strani vodje šole glede na zahtevo staršev. Prošnjo staršev spremlja izdano mnenje svetovalnega centra in izjava staršev, da bodo zagotovili pogoje za učenje, primerne za izvajanje temeljnega učnega načrta na ravni, ki ustreza starosti otroka. Minimalne kvalifikacije za tiste, ki poučujejo, niso zahtevane. Zakon o izobraževanju določa tudi, da otrok, ki se izobražuje na domu, prejme letne ocene predmetov, vključenih v temeljni učni načrt ustrezne stopnje izobraževanja na podlagi letnih izpitov na šoli, katere vodja je dal pooblastilo, da se lahko izobraževanje izvaja na domu.

Starši so dolžni zagotoviti, da otrok izpite opravi vsako leto. Vedenje otroka se ne ocenjuje. Šola, katere vodja je dal pooblastilo, da se otroka izobražuje na domu, podpira otroka tako, da mu ponudi možnost, da se udeleži na primer izvenšolskih dejavnosti, aktivnosti, kjer razvijajo talente in interese učencev, prilagojenega pouka za učence invalide kot tudi šolskega svetovanja. Otroku je omogočen tudi dostop do učbenikov, učnih gradiv in učnih pripomočkov, ki so na voljo v šoli, ter možnost posvetovanja pri pripravi na letne izpite. Dogovor o izobraževanju na domu se zaključi bodisi na zahtevo staršev bodisi v primeru neupravičene odsotnosti otroka med letnimi izpiti ali neuspehu pri izpitu.

Na Finskem obvezno izobraževanje obstaja, vendar prisotnost v šoli ni obvezna, zato starši lahko za svoje otroke organizirajo pouk na domu. V takih primerih je naloga občine kraja bivanja, da nadzoruje izpolnjevanje učnih načrtov obveznega izobraževanja.

Na domu se izobražuje in ne obiskuje šole manj kot 400 od 540.000 učencev, ki so šoloobvezni. Izobraževanje na domu je zato trenutno precej obrobni pojav.